

Tematická zpráva

Úrazovost ve školách a školských zařízeních za uplynulé
2 roky a vyhodnocení efektivity následných opatření
přijímaných a realizovaných školami

Praha, květen 2008

Obsah

Úvod	3
1 Základní statistické údaje	5
2 Rizikové skupiny a riziková činnost.....	7
3 Riziková období	8
4 Zranění a jejich příčiny.....	9
5 Úrazovost v jednotlivých krajích	10
6 Bezpečnost a ochrana zdraví, prevence úrazovosti a účinnost opatření.....	11
Závěr	13

Úvod

Bezpečná a zdravá škola je jednou z hlavních priorit vyvíjeného modelu České školní inspekce. Toto téma je sledováno komplexně se zvláštním zřetelem na zajištění bezpečného prostředí v mateřských školách a na 1. stupni základních škol. Na 2. stupni základních škol a ve středních školách se inspekce zaměřuje na preventivní programy proti šikaně a zneužívání návykových látek. Česká školní inspekce uplatňuje při inspekční činnosti nově vytvořený systém inspekce zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Pojetí a obsah kontrolních postupů vycházejí především z příslušných ustanovení školského zákona a z těch částí rámcových vzdělávacích programů pro předškolní, základní a střední vzdělávání, které rozpracovávají cíle a úkoly operačního programu Zdraví 21 zaměřené na danou oblast.

Inspekce zjišťuje ve školách potřebné informace různými postupy a z více zdrojů. V rámci analýzy povinné dokumentace škol posuzuje, zda a jak je ve školních vzdělávacích programech začleněna problematika prevence úrazů do obsahu vzdělávání. Zjišťuje, jak jsou upraveny podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví ve školních řádech. V inspekčních hospitacích sleduje naplňování programů výchovy ke zdraví, dopravní výchovy, výuky poskytování první pomoci a mimo jiné kontroluje dodržování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví. V souladu s ustanovením § 174 odst. 4 školského zákona také provádí inspekční činnost na základě podnětů, které s touto oblastí souvisejí a svým obsahem spadají do působnosti ČŠI. V uplynulém období bylo realizováno i několik tematicky zaměřených inspekcí, např. využívání kamerových systémů ve školách, hodnocení preventivních programů škol, výchova ke zdraví v MŠ a na 1. stupni ZŠ.

Při analýze reálného stavu zajišťování bezpečnosti ve školách a školských zařízeních vychází inspekce z porovnávání absolutních a relativních četností výskytu úrazů a jako objektivizující parametr zavádí index úrazovosti. Tento vypočítaný údaj vyjadřuje poměr počtu úrazů, k nimž ve sledovaném období došlo, a počtu dětí, žáků a studentů zapsaných v daném období ke školní docházce.

Školy a školská zařízení jsou ze zákona povinny vést evidenci všech úrazů dětí, žáků a studentů, k nimž došlo při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb. V souladu s vyhláškou č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů, která nabyla účinnosti dne 2. února 2005, musejí ve vyjmenovaných

případech také vyhotovit o úrazu záznam a zaslat ho stanoveným orgánům a institucím, mimo jiné i místně příslušnému krajskému inspektorátu České školní inspekce.

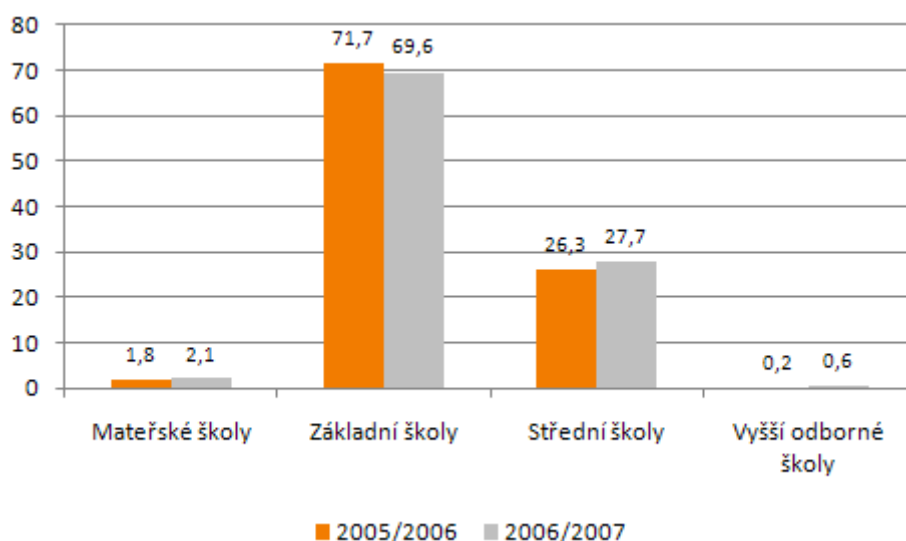
ČŠI tuto skutečnost využívá a počínaje rokem 2005, v souladu s právními předpisy, důsledně shromažďuje, statisticky zpracovává a průběžně analyzuje údaje o úrazech uvedené v záznamech. Souhrnné poznatky dostupné od uvedeného data a porovnané s jinými zdroji ukazují, že úrazů s vyhotoveným záznamem je většina, až 90 % ze všech, které jsou ve školách evidovány. Proto je možné výsledky analýz a prezentované závěry považovat za platné a důležité pro všechny školní úrazy.

V předkládané tematické zprávě uvádíme analyticky zhodnocené souhrnné poznatky o úrazovosti ve školách získané za období platnosti nového školského zákona a vyhlášky č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů. Zpráva bude zveřejněna na webové stránce České školní inspekce.

1 Základní statistické údaje

Ve školním roce 2005/2006 bylo České školní inspekci doručeno 33.341 záznamů o úrazech. V následujícím školním roce 2006/2007 jich inspekce obdržela 31.149, což je o 2.192 méně. Rozdíl znamená 6,5% meziroční pokles počtu úrazů, o nichž byl vyhotoven záznam. Rozložení celkového počtu úrazů v jednotlivých druzích škol ukazují údaje v grafu 1.

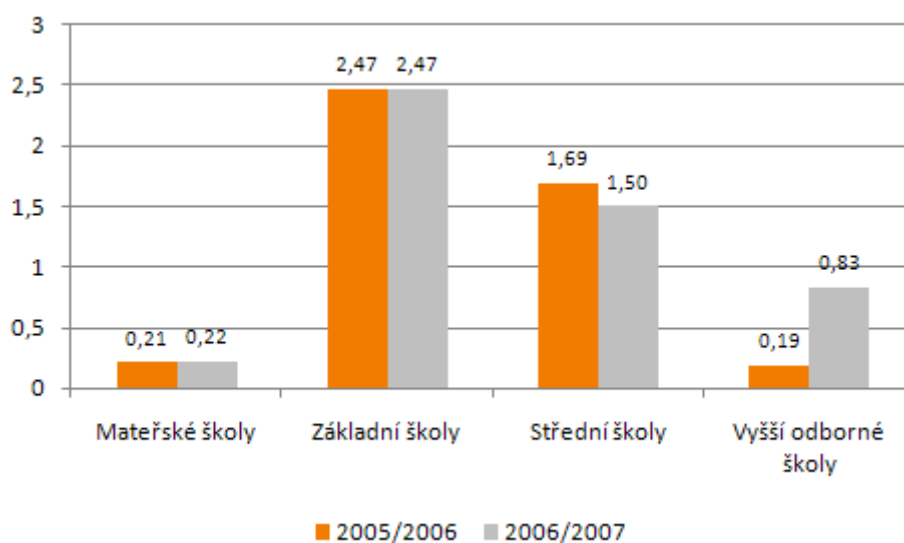
Graf 1: Podíl jednotlivých druhů škol na celkové úrazovosti

Poznámka: vertikální osa vyjadřuje relativní četnost v %

Vzhledem k tomu, že se celkové počty dětí, žáků a studentů mateřských, základních, středních a vyšších odborných škol mění a v posledních letech spíše klesají, porovnáváme vývoj úrazovosti podle objektivnějšího ukazatele, kterým je vypočítaný index, tj. kolik úrazů připadne na 100 osob. Ve školním roce 2005/2006 měl tento index úrazovosti souhrnnou hodnotu 1,80. V následujícím roce 2006/2007 se počet dětí, žáků a studentů zapsaných ve všech školách k docházce celkově snížil o 43.942. V důsledku toho se relativně vysoký 6,5% meziroční pokles počtu úrazů promítl v indexu úrazovosti nevýrazně, jeho hodnota se snížila jen na 1,77.

Graf 2: Index úrazovosti v jednotlivých druzích škol

Poznámka: vertikální osa vyjadřuje relativní četnost v %

Ani první signální analýzy za školní rok 2007/2008 případný trend poklesu úrazovosti nepotvrzují, naopak může dojít k nárůstu celkového indexu, protože počet zapsaných dětí, žáků a studentů je v tomto roce opět nižší než v předchozím, a to o 30.183.

Údaje v grafu 2 získané ze souhrnných dat o počtech úrazů a o počtech dětí, žáků a studentů ve sledovaných letech vypovídají, že vývoj úrazovosti v jednotlivých druzích škol posuzovaný podle tohoto indexu není shodný. Hodnoty indexů potvrzují, že k nejvíce úrazům dochází v základních školách, a že změny v celkových počtech úrazů a žáků v ZŠ ve sledovaném období příslušný index neovlivnily. Podíl středních škol na celkovém počtu úrazů se nepatrně zvýšil, index úrazovosti byl naopak nižší, protože počet žáků ve středních školách se zvýšil o 3,4 %. Výrazné zvýšení indexu úrazovosti ve vyšších odborných školách ovlivnil především značný, více než pětinnový pokles počtu studentů, a to z 28.792 v roce 2005/2006 na 22.696 v roce 2006/2007.

Smrtelné úrazy ve školním roce 2005/2006 byly dva, v následujícím školním roce se stal jeden smrtelný úraz.

2 Rizikové skupiny a riziková činnost

Výskyt úrazů je častější ve skupině chlapců – ve stovce poraněných je poměr chlapců a děvčat 55:45. Tato relace byla v obou sledovaných obdobích téměř shodná. Z hlediska věku jsou nejrizikovější skupinou 13-ti až 16-ti letí žáci. Ve školním roce 2005/2006 připadlo na tuto věkovou skupinu 48,7 % všech úrazů, resp. 47,7 % ve školním roce 2006/2007. Z této skupiny jsou nejohroženější žáci 8. ročníků základních škol s více než 13% podílem na všech školních úrazech. Naopak nejnižší úrazovost byla zaznamenána u dětí do 6 let, a to 1,62 % ve školním roce 2005/2006 a 1,75 % v následujícím školním roce.

Vyhodnocování úrazovosti podle školních činností ukázalo na nejvyšší rizika v hodinách tělesné výchovy. V obou sledovaných letech došlo při tělocviku k více než 50 % všech úrazů (50,6 %, respektive 51,6 %). Přestávky s 23 % byly v četnosti úrazů na druhém místě. Nejméně úrazů se stalo při školních brigádách, při praktických cvičeních ve školních laboratořích a při exkurzích. Např. ve školním roce 2006/2007 byla školní brigáda zaznamenána jako činnost, při které došlo k úrazu, pouze v 9 případech.

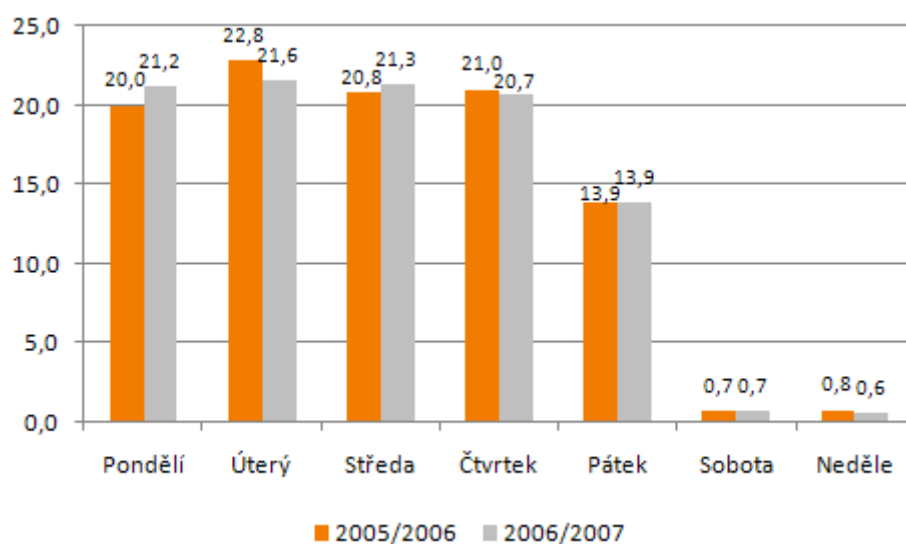
Značná úrazovost v hodinách tělesné výchovy, která je vyšší u chlapců než u dívek, je dána i slabší fyzickou zdatností a pohybovou neobratností dětí a mládeže ve školním věku. Školy sice organizují řadu sportovních aktivit napomáhajících zvyšování tělesné obratnosti, ty však jsou převážně pořádány jako mimoškolní činnost a často se stávají záležitostí zájemců, které většinou nelze charakterizovat jako skupinu tělesně méně zdatných a pohybově neobratných. Úrazovost o přestávkách je rovněž vyšší u chlapců, přibližně dvoutřetinová oproti 1/3 u dívek.

Z porovnání těchto údajů s výsledky analýzy příčin úrazů je možné usuzovat na větší neukázněnost a neopatrnost chlapců než děvčat. Ve školách se však problémy kázně a nutné opatrnosti zabývají. Např. ve školním roce 2006/2007 byli v 90 % škol žáci prokazatelně poučeni o ochraně před úrazy, v 94 % škol byly tyto otázky součástí preventivních strategií.

3 Riziková období

V průběhu dne se nejvíce úrazů přihodí mezi 10. a 12. hodinou, a to plná třetina ze všech zaznamenaných. Hodnoty uvedené v grafu 3 naznačují, že nejrizikovějším dnem v týdnu je úterý, rozdíly mezi jednotlivými dny však nejsou významné. Pouze v pátek úrazovost výrazně klesá. Je to dané především tím, že v pátek bývá do rozvrhu méně často zařazována tělesná výchova, a v pátek je počet vyučovacích hodin zpravidla nejnižší z celého pracovního týdne. V jednotlivých měsících školního roku dochází nejčastěji ke školním úrazům v listopadu a v březnu. Naopak nejbezpečnějším měsícem, nebudeme-li brát v úvahu prázdninové měsíce, je červen. Tato zjištění potvrzují oba sledované školní roky.

Graf 3: Četnost úrazů v jednotlivých dnech týdne

Poznámka: vertikální osa vyjadřuje relativní četnost v %

4 Zranění a jejich příčiny

V polovině všech zaznamenaných úrazů došlo k poranění rukou. V téměř 30 % se jedná o poranění nohy. Třetím nejčastějším úrazem je poranění hlavy – 14 % případů, avšak v mateřských školách je častější než v základních a středních školách.

Poranění ruky více převažuje u dívek než u chlapců – 56 % všech dívčích úrazů se týká ruky, u chlapců je to 45 % úrazů. Naopak u chlapců častěji dochází k poranění hlavy (18 %) než u dívek (9 %). Četnost ostatních sledovaných poranění je u obou skupin vyrovnaná.

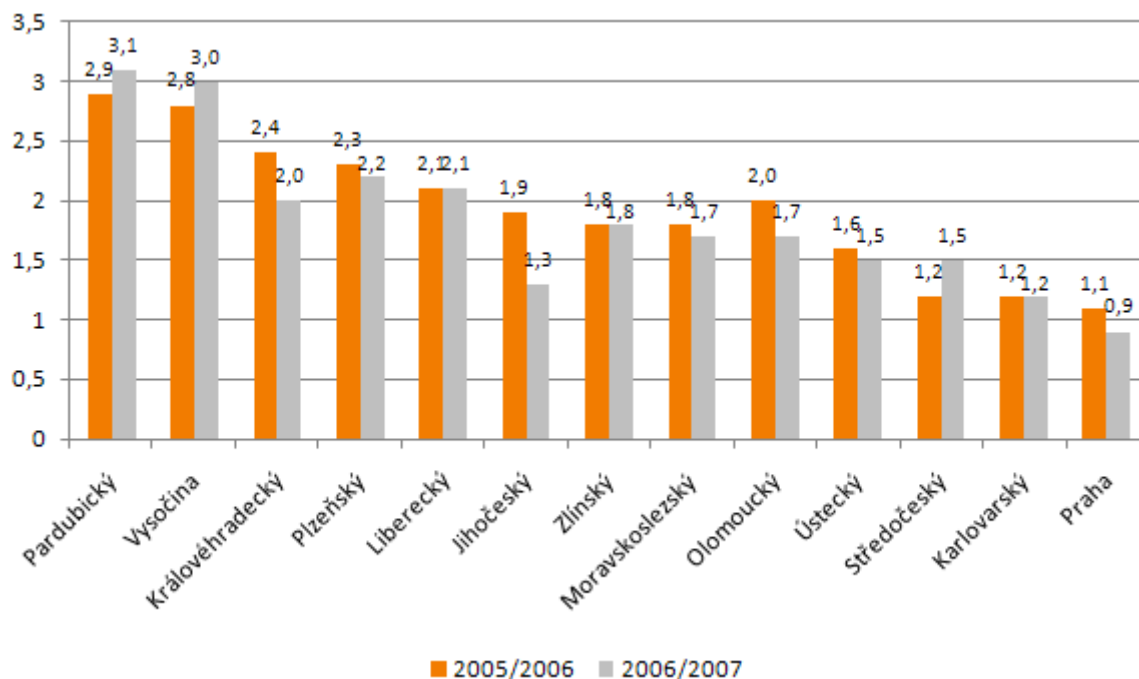
V záznamech o úrazech je jako nejčastější příčina úrazu uváděna nešťastná náhoda. Ve školním roce 2005/2006 to bylo v 38 % všech případů a v následujícím školním roce ve 48 %. Druhou nejčastější příčinou bývá nekázeň či neopatrnost dětí a žáků. V roce 2005/2006 se nekázeň podílela na 35 % a v roce 2006/2007 na 32 % všech školních úrazů.

5 Úrazovost v jednotlivých krajích

Indexy úrazovosti v grafu 4 ukazují stav v jednotlivých krajích ve sledovaném období. Porovnání s celostátními hodnotami tohoto indexu – 1,80 ve školním roce 2005/2006 a 1,77 v následujícím – vypovídá o poměrně značných rozdílech mezi regiony.

Poznatky získané za dva ukončené školní roky zatím neumožňují spolehlivě popsat příčiny těchto rozdílů. Uvedené údaje však ukazují, že ve většině krajů se hodnoty indexů úrazovosti mírně snížily. Nejvýraznější to bylo v Jihočeském kraji. V krajích s nejvyšší úrazovostí, v Pardubickém a v kraji Vysočina, se úrazovost naopak ještě zvýšila, k nárůstu indexu úrazovosti došlo i ve školách a školských zařízeních Olomouckého kraje. Ve třech krajích, v Libereckém, Zlínském a v Karlovarském kraji, byla úrazovost v obou sledovaných školních letech přibližně na stejné úrovni. Znovu je však třeba uvést, že první signální analýzy za školní rok 2007/2008 náznak příznivějšího vývoje nepotvrzují.

Graf 4: Index školní úrazovosti v jednotlivých krajích

Poznámka: vertikální osa vyjadřuje index úrazovosti

6 Bezpečnost a ochrana zdraví, prevence úrazovosti a účinnost opatření

Všechny školy a školská zařízení naplňují ustanovení § 29 odst. 2 školského zákona a zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb. Úroveň vytvořených podmínek, dodržování stanovených pravidel, rozsah a kvalita poskytování nezbytných informací v této oblasti jsou však rozdílné a významně ovlivňují i výskyt úrazů.

Inspekce zjistila řadu nedostatků a malou důslednost vedení škol v činnostech, které se zajištěním bezpečnosti a ochrany zdraví souvisejí. Např. ve školním roce 2006/2007 pětina navštívených škol pravidelně nevyhodnocovala bezpečnostní rizika, případně nepřijímala odpovídající opatření k jejich snižování. Stejně tak v pětině škol nebylo provedeno nebo nebylo možné prokázat proškolení učitelů o právních předpisech k zajištění ochrany zdraví při práci. Ve 25 % škol nebyli děti, žáci a studenti seznámeni s řády rizikových pracovišť. K příznivějším zjištěním patří, že přibližně v 90 % škol byly vyčleněny prostory pro ošetření úrazu a krátkodobý pobyt zraněného a učitelé prokázali praktickou dovednost poskytovat první pomoc.

Sledováním bezpečnosti používaných prostorů bylo ve 27 % škol zjištěno nevhodné nebo nedostatečné osvětlení a ve 23 % zhoršený až rizikový stav podlah. Jsou to závady, které mohou způsobit „nešťastnou náhodu“ nejvíce uváděnou jako příčinu úrazů. Problémy v řešení těchto i dalších zjištěných nedostatků se vyskytly téměř v jedné třetině škol a způsobily, že bylo odstraněno pouze 73 % zjištěných závad. Častým důvodem těchto problémů však byl nedostatek finančních prostředků na zásadní řešení zejména nutných stavebních úprav.

K prevenci výskytu úrazů jsou ve školách přijímána opatření, která lze kategorizovat jako výchovná a organizačně technická. Nejčastěji jsou v záznamech o úrazu popsána výchovná opatření, podstatně méně organizačně technická nebo souběh obou, příp. i jiná. V nezanedbatelném počtu případů (více než v jedné pětině) není uvedeno žádné opatření. Inspekce se soustředila na porovnání charakteru opatření s uvedenými příčinami úrazů.

Podrobnější analýza ukázala, že ve školním roce 2005/2006 byla ve 38 % všech úrazů označena za jejich příčinu nešťastná náhoda. V těchto případech byla v 72 % přijata preventivní opatření výchovného charakteru, v 6 % organizačně technická a v 21 % nebylo přijato žádné opatření. Nekázeň a neopatrnost byla příčinou 34 % školních úrazů. V 71 %

byla přijata výchovná opatření, v 11 % organizačně technická, u 14 % opatření chyběla. Ve zbývajících případech (dopočet do 100 %) šlo vždy o souběh výchovných, organizačně technických i různých jiných opatření.

V následujícím školním roce 2006/2007 byla nešťastná náhoda příčinou 46 % všech úrazů. Nešťastné náhodě čelily školy v 75 % opatřeními výchovného charakteru a v 5 % organizačně technickými opatřeními, k 18 případům ze 100 školy nepřijaly žádná opatření. Nekázeň či neopatrnost jako příčina úrazů byla přibližně na úrovni předcházejícího školního roku, ve 33 % všech úrazů. Také skladba přijatých preventivních opatření zůstala téměř stejná, v 76 % výchovná, v 8 % organizačně technická a ve 14 % žádná přijatá opatření.

Na podnět Úřadu pro ochranu osobních údajů zjišťovala Česká školní inspekce provozování kamerových systémů se záznamovým zařízením ve školách. ČŠI provedla inspekci ve 346 školách, v nichž zjistila 12 provozovaných kamerových systémů. V polovině těchto škol uvádí vedení potřebu zvýšit bezpečnost žáků, ve středním vzdělávání a ve školských zařízeních se snaží tímto způsobem minimalizovat šikanu.

Současný vývoj úrazovosti ukazuje, že vyhodnocování příčin úrazů je v řadě případů formální a přijatá opatření nejsou dostatečně účinná. Po přechodném poklesu počtu úrazů ve školním roce 2006/2007 naznačují zatím dostupné údaje školního roku 2007/2008 opětovný nárůst. Ve srovnatelném období prvních pololetí obou školních roků došlo k nárůstu počtu úrazů o 14 %. Současně klesl celkový počet dětí, žáků a studentů o 2 %. Preventivní opatření k omezení výskytu školních úrazů jsou často volena nevhodně. Přijatá málo konkrétní opatření výchovného charakteru nemohou dostatečně účinně předcházet nešťastným náhodám. Těm lze do značné míry předejít kvalitní přípravou a organizací školních činností. Dokazuje to i velmi nízká četnost úrazů při školních laboratorních cvičeních (0,07 %) i přesto, že zde žáci často pracují s nebezpečnými látkami. Dalším příkladem velmi nízké školní úrazovosti mohou být školní exkurze (0,16 %), protože i jejich zabezpečení a organizaci učitelé věnují zvýšenou pozornost.

Závěr

Ve školních rocích 2005/2006 a 2006/2007 byl zjištěný stav úrazovosti související se vzděláváním a poskytováním školských služeb poměrně vyrovnaný, uvedené dílčí rozdíly a změny nejsou výrazné. Z dat získaných v tomto sledovaném období a z prvních analýz za školní rok 2007/2008 lze zatím usuzovat na nízkou účinnost opatření přijímaných ve školách k prevenci výskytu úrazů a k zajištění větší bezpečnosti dětí, žáků a studentů při činnostech a pobytu ve školách. Alarmující je zjištění, že ve více než 20 % všech školních úrazů, na které byl vyhotoven záznam, nebylo přijato žádné opatření. Rovněž formální přístup ke zjišťování okolností úrazů oslabuje význam a účinnost preventivních opatření, která by měla vést ke snižování školní úrazovosti.

V jednotlivých krajích byl stav podobný celostátnímu, zjištění však již ukazují na regionální rozdíly. Kraje s nejnižší úrazovostí si své postavení udržují a naopak v krajích s nejvyšší úrazovostí (Pardubický kraj a kraj Vysočina) došlo k mírnému nárůstu. Výjimkou je Jihočeský kraj, kde došlo k výraznějšímu snížení úrazovosti. Zkoumání příčin těchto jevů bude předmětem inspekce v dalším období.

Česká školní inspekce podala podnět k úpravě vyhlášky č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů.